

Ігор Кочергін (м. Дніпро)

Доктор історичних наук,

професор Національного технічного університету «Дніпровська Політехніка»,

голова правління Дніпропетровської обласної організації

Національної спілки краєзнавців України.

E-mail: alkigor@ukr.net.

Ганна Швидько – засновник сучасного краєзнавчого руху на Придніпров'ї (з нагоди 75-річчя від дня народження)

1 травня 2019 років виповнилося 75 років від дня народження відомого історика та краєзнавця Швидько Ганни Кирилівни.

Г.К. Швидько народилась в невеличкому селі Бажани, що в Петропавлівському районі Дніпропетровської області. З дитинства вона мала сильну жагу до знань. У 1967 р. вдалося поступити на історико-філологічний (з 1971 р. історичний) факультет Дніпропетровського державного університету (нині Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара). З першого курсу молода студентка окрім навчання зацікавилася наукою. Поштовхом стала літня археологічна практика 1968 р., яка проходила в Кам'янці-Подільському. В тому році археологічна експедиція діяла під керівництвом відомого архітектора-реставратора Є.М. Пламеницької (1927–1994). З 1970 р. Г.К. Швидько стала постійним учасником археологічних розкопок, увійшовши до складу Археологічної експедиції Дніпропетровського університету (нині Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара), якою керувала І.Ф. Ковальова. Під час роботи в експедиції Ганні Кирилівні пощастило познайомитися з багатьма відомими істориками: Д.Я. Телегіним (1919–2011), О.М. Апанович (1919–2000) та Ф.П. Шевченком (1914–1996). О.М. Апанович підтримала прагнення Ганни Кирилівни займатися науковими дослідженням, надавши рекомендацію фахівцю з історії міст України XVII ст. О.С. Компан (1916–1986).

Після закінчення університету Ганна Швидько вступає до аспірантури на кафедру історії СРСР та УРСР. Керівником з написання кандидатської дисертації погодилась стати О.С. Компан.

Через негативні тенденції в суспільно-політичному житті у 1972 р. керівника довелося змінити. Новим наставником Г. Швидько став засновник сучасної джерелознавчої наукової школи України М.П. Ковальський (1929–2006).

У лютому 1980 р. в Інституті історії АН УРСР Г.К. Швидько захистила кандидатську дисертацію на тему «Радянська історіографія соціально-економічного розвитку міст України у XVI–XVIII ст.». В житті Ганни Кирилівни почався новий дуже продуктивний етап на ниві науки. Чи не щороку, протягом 1979–1988 рр. виходять друком дослідження, які торкалися соціально-економічної історії України XVI–XVIII ст.

У 1987 р. в Інституті історії АН УРСР Ганна Кирилівна захистила докторську дисертацію на тему «Джерела з соціально-економічної історії міст Лівобережної України другої половини XVII – першої половини XVIII ст.», яка була підготовлена цілком у руслі джерелознавчої школи М.П. Ковальського і стала суттєвим внеском у розробку теорії джерелознавства.

Через рік після захисту Г.К. Швидько обійняла посаду професора кафедри історії СРСР та УРСР, а у 1990 р. їй було присвоєне вчене звання професора.

Рубіж 1980–1990-х рр. був переломним не лише в житті Г.К. Швидько, але й всієї країни. Процес «горбачовської перебудови», який тривав тоді в країні розширив свободу творчості та активізував суспільно-політичні та національно-культурні рухи. На історичному факультеті

Дніпровського університету постало питання про відкриття кафедри історії України. Завідувачем кафедри була призначена професор Г.К. Швидько.

Поява кафедри історії України свідчила про початок українізації навчально-виховного процесу у вищій школі, про розгортання краєзнавчого руху на Дніпропетровщині. Викладачі кафедри активно публікували в місцевій пресі (газети «Дніпровська правда», «Дніпро вечірній») матеріали краєзнавчого характеру та видали кілька книжок з історії запорозького козацтва. У цей час Г. Швидько докладає чимало зусиль до розгортання масового краєзнавчого руху в регіоні, до функціонування на базі Дніпропетровської обласної наукової бібліотеки краєзнавчого клубу. Перше засідання краєзнавчого клубу «Ріднокрай» на тему «Легенди козацьких степів» відбулося 30 жовтня 1990 р. На засіданні окрім Г.К. Швидько виступили вчені-історики Дніпровського ун-ту, відомі на даний час дослідники козаччини Ю.А. Мицик та І.С. Стороженко. За 30 років роботи клубу, на його засіданнях прозвучали більше двохсот доповідей на різні теми: історія запорозького козацтва та його ватажків, про меценатів, громадських діячів місцевого та земського самоврядування, діяльність катеринославської «Просвіти», долі репресованих діячів, голодомор, дніпровське лоцманство, архітектуру, визначні пам'ятки краю, проблеми екології та багато інших. Нерідко матеріали доповідей клубних засідань ставали основою соціальних праць, монографій, розділів книг, публікуються в журналах та наукових збірках. У 1997 р. Г.К. Швидько запропонувала членам клубу підготувати спеціальне видання, на сторінках якого краєзнавці області могли б представляти результати своїх пошуків. Так у 1997 р. на світ з'явився краєзнавчий альманах «Січеславщина», який нині є друкованим органом Дніпропетровської обласної організації НСКУ. До 2016 р. Ганна Кирилівна була головним редактором, а нині є одним з натхненників альманаху.

Проведення першої обласної краєзнавчої конференції в області в 1989 році, створення кафедри історії України на історичному факультеті ДДУ, поява краєзнавчого клубу «Ріднокрай», публікація значної кількості краєзнавчих розвідок створило сприятливий ґрунт для організаційного оформлення зусиль дослідників історії Придніпров'я. Також значний вплив на цей

процес мало відновлення у березні 1990 р. Всеукраїнської спілки краєзнавців. Тож, у квітні 1991 р. була організована Дніпропетровська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців. Головою правління була обрана Ганна Кирилівна Швидько.

Відтоді краєзнавча робота в Дніпропетровській області отримала новий імпульс для своєї діяльності. Завдяки зусиллям Г.К. Швидько у 1994 р. здійснено перевидання знаковою для історії Дніпропетровщини праці А. Скальковського «Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького». У 2000 р. перевидано твір архієпископа Феодосія (Макаревського) «Матеріали до історико-статистичного опису Катеринославської єпархії», який є своєрідною енциклопедією історії міст і сіл Придніпров'я кінця XVIII – початку XX ст. Останнє видання було підготовлене тоді, коли Ганна Кирилівна вже працювала професором кафедри українознавства і політології (нині історії та політичної теорії) Національної гірничої академії України (тепер - Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (далі НТУ «ДП»)).

Активізації краєзнавчих досліджень в Придніпровському регіоні сприяла ІХ Всеукраїнська краєзнавча конференція, яка була проведена на базі НТУ «ДП» 27-29 вересня 1999 р. За активної участі завідувача В.Ю. Пушкіна, Г.К. Швидько та співробітників кафедри історії та політичної теорії, Національний гірничий університет поступово перетворився на один з осередків краєзнавчого руху на Придніпров'ї. З 2002 р. тут на базі кафедри історії та політичної теорії щороку відбуваються краєзнавчі конференції, присвячені різним аспектам історичного розвитку Дніпропетровщини від давнини до сьогодення. Перша конференція відбулась у березні 2002 р. і мала назву «Дослідники Придніпровського краю». З 2012 р. конференція стала Всеукраїнською і традиційно відбувається наприкінці першого місяця весни. Тематика конференцій різноманітна: життя і діяльність видатних особистостей, проблемні питання історії міст і сіл, збереження історико-культурної спадщини та інші. Г.К. Швидько є одним з організаторів і неодмінним головуючим всіх конференцій.

Конференції стимулювали наукові пошуки в сфері краєзнавства, що в свою чергу вимагало своєчасного і регулярного оприлюднення результатів цих пошуків. Спочатку краєзнавчі матеріали

розміщувалися в «Гуманітарному журналі», який видавався силами Інституту гуманітарних проблем. З 2004 р. Г.К. Швидько запропонувала створити нове видання, яке б було повністю присвячене питанням краєзнавчого характеру. В тому ж році вийшов перший номер наукового збірника «Історія та культура Придніпров'я. Невідомі та маловідомі сторінки: Науковий щорічник». На сторінках цього часопису публікуються матеріали просопографічного характеру, результати археологічних досліджень, історія розвитку міст і сіл Придніпров'я, питання благодійництва та розвитку архітектури, культури, освіти тощо. Хронологічний діапазон досліджень охоплює період від давнини до сьогодення.

Традиційно багато Ганна Кирилівна робить в науковій сфері. За три десятиліття вона випустила більше сотні статей, а також підготувала три монографії «Катеринославський Піквікський клуб. (1858–1860)», «Криворізький Галілей (До 125-річчя професора І.І. Танатара)» «Михайло Комаров і Катеринославщина». Біль-

шість публікацій пов'язані з історією навчального закладу, в якому Г.К. Швидько працює вже більше 20 років.

Праця професора Г.К. Швидько визнана державному рівні. У 1997 р. вона отримала звання Заслуженого діяча науки і техніки України, а у 2004 р. була нагороджена орденом княгині Ольги 3-го ступеню.

Наукова громадськість теж вшанувала Ганну Кирилівну. У 1999 р. Ганна Кирилівна стала членом Всеукраїнського громадського об'єднання «Українська академія історичних наук», яку очолює академік НАН України В.А. Смолій. Організація об'єднує відомих істориків України. У листопаді 2013 р. вона стала лауреатом всеукраїнської премії ім. Д.І. Яворницького, яку щорічно вручає Національна спілка краєзнавців України.

Ганна Швидько і надалі продовжує працювати над історичними дослідженнями, в яких відкриваються маловідомі чи невідомі сторінки історії Придніпров'я.